

Тетяна ГОРОХІВСЬКА,

orcid.org/0000-0001-5997-4676

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) t.gorohivska@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

У статті здійснено теоретичний аналіз особливостей професійно-педагогічної діяльності як методологічної основи розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів. Проаналізовано науково-педагогічну літературу, присвячену проблемі дослідження сутності та змісту поняття «професійно-педагогічна діяльність», визначено особливості взаємозв'язку дефініцій «професійно-педагогічна діяльність» та «професійно-педагогічна компетентність» у наукових дослідженнях. Наголошено, що, незважаючи на чималий науковий доробок, присвячений обґрунтуванню підвалин професійної діяльності педагогів, у сучасних науково-педагогічних дослідженнях спостерігається неоднозначність розуміння сутності даного поняття. Визначено основні підходи науковців до виокремлення видів професійної діяльності сучасного викладача, водночас особливу увагу приділено розгляду функцій професійної діяльності педагога. З'ясовано, що зміст професійної діяльності викладача вищої школи містить гностичний (науково-дослідницький) компонент, проєктувальний компонент, конструктивний компонент, організаторський і комунікативний компоненти. Зауважено, що професійно-педагогічна компетентність як складний професійно-особистісний феномен є однією з важливих характеристик педагогічної діяльності викладача, інтегральною якістю, що визначає ефективність його діяльності, виражається у здатності діяти адекватно, самостійно і відповідально у професійній ситуації, відображає готовність до саморозвитку, проявляється у професійній активності, що дозволяє характеризувати викладача як суб'єкта педагогічної діяльності. Підкреслено, що структура і зміст професійно-педагогічної компетентності викладача відзначаються характерними особливостями його професійної діяльності. Зроблено висновок про те, що професійно-педагогічна діяльність викладача вищої школи являє собою поліфункціональну, багатоцільову, багатовидову сферу діяльності, а також виступає джерелом тих вимог, які формують зміст професійно-педагогічної компетентності викладача.

Ключові слова: професійно-педагогічна діяльність, професійно-педагогічна компетентність, викладач вищої школи, професійно-педагогічна підготовка, професійний розвиток.

Tetiana HOROKHIVSKA,

orcid.org/0000-0001-5997-4676

Candidate of Pedagogic Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogics and Innovative Education

of Lviv Polytechnic National University

(Lviv, Ukraine) t.gorohivska@gmail.com

SOME CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL ACTIVITY AS METHODOLOGICAL BASIS FOR DEVELOPING PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCY IN UNIVERSITY TEACHERS

The paper theoretically analyzes some characteristics of professional-pedagogical activity as a methodological basis for developing professional-pedagogical competency in university teachers. It analyzes scientific-pedagogical literature on the essence and content of professional-pedagogical activity. It indicates that there is no unified understanding of this concept in scientific pedagogical research, even though many studies have been devoted to the principles of professional-pedagogical activity. It singles out the main approaches to distinguishing types of professional-pedagogical activity. At the same time, special attention is paid to function of pedagogical activity of university teachers. Also, the paper clarifies that the content of university teachers' professional activity includes the gnostic (research-related), project-related, structural, organizational and communicative components. The paper shows that professional-pedagogical competency as an intricate professional-and-personal phenomenon is one of the most important characteristics of university teachers' pedagogical activity and an integral quality determining the effectiveness of their activities. It expresses the ability to act in professional situations adequately, independently and responsibly and reflects readiness for self-development. Besides, it manifests itself in professional initiative, which allows one to characterize the university teacher as a subject of

pedagogical activity. The paper highlights that the structure and content of university teachers' professional-pedagogical competency involve some characteristic features of their professional activity. It concludes that professional-pedagogical activity of university teachers is a multi-functional, multi-purpose, multi-faceted sphere of activity, as well as a source of those requirements, which shape the content of university teachers' professional-pedagogical competency.

Key words: *professional-pedagogical activity, professional-pedagogical competency, university teacher, professional teacher training, professional development.*

Постановка проблеми. Якість освіти в умовах модернізації системи вищої школи є одним із ключових завдань сучасної освітньої політики нашої держави. Ефективність реалізації цього завдання багато в чому залежить від кадрового потенціалу і професіоналізму працівників закладів вищої освіти. Сучасна вища школа орієнтована на забезпечення якісно нового рівня підготовки спеціалістів, оновлення змісту, технологій навчання, форм організації освітнього процесу. Такий інноваційний характер закладів освіти потребує і поступової реалізації концепції безперервності навчання і вдосконалення професійної майстерності викладачів. Особливе місце в цьому процесі посідає професійно-педагогічна компетентність викладача вищої школи, яка дозволяє йому ефективно здійснювати професійну діяльність у нових організаційно-педагогічних умовах. Пріоритетними для викладача мають стати цінності самореалізації і саморозвитку особистості, ідея свободи вибору змісту і способів професійно-педагогічної діяльності, розвиток власних аналітико-рефлексивних і креативних здібностей. Усе це зумовлює особливу актуальність цілеспрямованого розгляду специфіки професійно-педагогічної діяльності сучасного викладача вищої школи як методологічної основи розвитку його професійно-педагогічної компетентності.

Аналіз досліджень доводить посилення науково-педагогічної уваги до проблеми вивчення психолого-педагогічних особливостей професійної діяльності сучасних педагогів. Так, у працях вітчизняних і закордонних дослідників знайшли своє відображення: загальна феноменологія професійно-педагогічної діяльності (Ф. Гонаболін, Р. Гуревич, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, І. Кузьмінський, А. Маркова, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.); ключові компоненти педагогічної діяльності та провідні особистісні якості педагога (Л. Занков, С. Максименко, І. Огородніков, К. Родіна, Г. Щукін, І. Черемис та ін.); особливості професійної діяльності викладача вищої школи (А. Вербицький, З. Єсарєва, О. Зубова, С. Іванова, І. Ісаєв, І. Кобиляцький та ін.); функціональний склад професійної діяльності викладача закладу вищої освіти (А. Барабанщиков, І. Зимняя, О. Коржуєв, Г. Матушанський, В. Семиченко, Л. Філіпова й ін.).

Не позбавлена уваги дослідників і проблема формування та розвитку професійно-педагогічної компетентності. Так, філософсько-методологічні і теоретичні засади професійної, педагогічної компетентності стали предметом тривалих дискусій авторів, серед яких В. Адольф, В. Баркасі, М. Бирка, Т. Браже, С. Бухальська, Б. Гершунський, В. Демиденко, О. Жирун, В. Лозова, В. Люльчик, Л. Мартинюк та ін. Дослідниками поглиблюються проблеми становлення професійної компетентності педагогів у сучасних умовах модернізації системи освіти (А. Бодальов, Н. Добровольська, М. Левківський, В. Мясішев, А. Мудрик, Н. Ничкало та ін.). Зокрема, відображення підходів до розуміння професійно-педагогічної компетентності викладача знаходимо у працях Н. Брюханової, І. Васильєва, І. Драч, І. Каньковського, О. Пометун, Л. Хомич та ін. Обґрунтуванню професійної компетентності як однієї з важливих характеристик професійно-педагогічної діяльності викладача присвячені праці О. Вознюк, О. Гури, А. Деркача, О. Дубасенюк, В. Зазикіна й інших авторів. Незважаючи на те, що кількість спеціальних досліджень, присвячених обґрунтуванню підвалин професійно-педагогічної компетентності, професійної діяльності викладача постійно зростає, доводячи поглиблення уваги науковців до цього перспективного напрямку, питання, пов'язані з пошуком однозначних підходів до взаємозв'язку, взаємозумовленості цих понять у сучасних педагогічних дослідженнях, потребують більшої уваги.

Мета статті – здійснення теоретичного аналізу особливостей професійно-педагогічної діяльності як методологічної основи розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів. Мету статті конкретизовано в таких завданнях: проаналізувати науково-педагогічну літературу, присвячену проблемі дослідження сутності та змісту поняття «професійно-педагогічна діяльність»; визначити особливості взаємозв'язку дефініцій «професійно-педагогічна діяльність» і «професійно-педагогічна компетентність» у наукових дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Викладач вищої школи – це кваліфікований спеціаліст, який здійснює проектування, конструювання, упрова-

дження і реалізацію освітнього процесу в закладах професійної освіти з урахуванням специфіки і тенденцій розвитку освітнього простору, соціокультурного й економічного становища держави. Педагогічна сфера професійної діяльності викладача визначається особливою складністю як за своєю формою, так і за змістом. Така складність зумовлює не тільки тривалість становлення і розвитку даної сфери діяльності, але й сьогочасну наукову невизначеність. Так, розуміння дослідниками поняття «професійно-педагогічна діяльність» характеризується широким діапазоном визначень, як-от:

– здатність викладача від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, уміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях й акумулюючи інші ресурси для їх компенсації (Іванова, 2008: 110);

– особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передавання від старших поколінь молодшим накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їхнього особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві (Сластьонін, 2002: 24);

– умова, процес і результат об'єктивації особистості викладача, формування його професійно-педагогічної культури (Ісаєв, 2002:);

– вид духовно-практичної діяльності, існування якої зумовлене потребами суспільства в соціальному спадкуванні й відтворенні людини як суб'єкта суспільних відносин (Беляєва, 1993: 53);

– різновид професійної діяльності, спрямованої на передачу соціокультурного досвіду за допомогою навчання й виховання, на створення умов для особистісного розвитку тих, кого навчають (Галогузова, 1998: 175).

У рамках системного підходу діяльність викладача являє собою різновид педагогічної системи і сукупність таких взаємопов'язаних компонентів, як: мета діяльності; суб'єкт діяльності (викладач); об'єкт-суб'єкт діяльності (студент); зміст діяльності; способи діяльності; результат діяльності. Водночас характерною особливістю професійної діяльності викладача вищої школи є те, що вона складається з декількох взаємопов'язаних один з одним видів, які, у свою чергу, містять загальні компоненти. Класичною залишається позиція В. Кан-Калика і Н. Нікандрова (Нікандров, Кан-

Калик, 1987: 105), відповідно до якої головна відмінність однієї діяльності від іншої полягає в різниці їхніх об'єктів, які надають їй певної спрямованості, пов'язаної з характерною метою діяльності. Узагальнений вид діяльності визначається етапом взаємодії спеціаліста з об'єктом діяльності, який характеризується узагальненою метою. Саме тому діяльність викладача вищої школи є багатоцільовою, багатооб'єктною, багатовидовою.

Так, залежно від реалізації різних цілей діяльності викладача, до основних її видів можна віднести: педагогічну, науково-дослідну, професійну, адміністративно-господарчу, управлінську, комерційну, суспільну. Як види творчої діяльності варто виокремити діяльність науковця-дослідника і діяльність педагога. Важливість такого поділу підтверджує позиція З. Єсаревої, яка стверджує, що тільки поєднання наукової і педагогічної діяльності викладача визначає її продуктивність (Єсарева, 1974). Ми погоджуємось з означеною думкою, адже наукова і педагогічна діяльність викладача вищої школи являють собою нерозривне ціле і взаємозумовлюють одна одну.

М. Фіцула (Фіцула, 2006: 48) до основних напрямів діяльності відносить навчальну, методичну, дослідницьку і виховну. Л. Колесников виділяє у складі професійно-педагогічної діяльності педагога три основні елементи: педагогічне проектування, організацію педагогічного процесу, педагогічний аналіз. Л. Столяренко видами педагогічної діяльності визначає: діяльність викладача (навчальна), діяльність методиста (конструювання методів, прийомів навчання і виховання), діяльність методиста (побудова навчальних засобів і навчальних предметів), діяльність проектування навчальних програм (Княжева, 2011: 2).

Але, незважаючи на усталену думку авторів про те, що провідну роль у діяльності викладача відіграє саме педагогічна діяльність (усі інші види діяльності інтегруються нею), на практиці спостерігаємо її явне недооцінення. Передусім це пов'язано з реакцією на встановлені методи матеріального і морального стимулювання діяльності викладача вищої школи переважно за кількістю наукової продукції, що і призводить до диспропорції в зацікавленості викладача в науковій і педагогічній діяльності.

Доречно наголосити, що однією з найбільш важливих особливостей діяльності викладача є функції, які він виконує у процесі професійно-педагогічної діяльності. Сьогодні серед вітчизняних і закордонних науковців немає єдності в питанні номенклатури функцій педагога. Так,

С. Вершловський виділяє адаптивну і розвивальну функції, стверджуючи, що для викладача характерне радше пристосування власного досвіду до різноманітних професійних ситуацій, ніж його осмислення. Розвиток нових галузей знань став причиною включення компенсаторної, корегувальної, самоосвітньої й адаптивної функцій до основних функцій діяльності викладача (Г. Матушанський). А. Шербаков поряд з інформаційною, дослідницькою (гностичною), розвивальною, мобілізаційною виділив комунікативну, організаторську і конструктивну функції. З. Єсарева визначає як інтегративні педагогічні функції навчальну, розвивальну, орієнтаційну й інформативну.

Звертаючись до проблеми визначення функціонального складу професійно-педагогічної діяльності, І. Зимня виокремлює дві групи – функції цілепокладання, організаційно-структурні функції (Зимня, 1997). До першої групи ввійшли розвивальна, інформаційна, орієнтаційна, мобілізаційна функції, які авторка пов'язує з академічними, дидактичними здібностями педагога. Гностична, конструктивна, комунікативна, організаційна функції об'єднані у другу групу та відображають мовленнєві й перцептивні здібності педагога вищої школи.

Уважаємо за доцільне в рамках нашої роботи розглянути інтегративний підхід української дослідниці В. Семиченко до функціонального складу професійно-педагогічної діяльності. У своїй праці (Семиченко, 2004) науковець виокремлює функції-цілі, інструментальні функції-засоби й операційні функції-прийоми. Так, функції-цілі (навчальна, розвивальна, виховна) безпосередньо співвідносяться з напрямками педагогічної діяльності, її цілями і завданнями. Функції-засоби представлені прогностичною, мотиваційною, стимулюючою, діагностичною, науково-дослідною, ілюстративною, інформаційною та комунікативною функціями. Завдяки ним цілі педагогічної діяльності перетворюються на реальний процес взаємодії викладача зі студентами в умовах освітнього процесу ЗВО. У складі операційних функцій-приймів В. Семиченко розглядає управлінську, методичну, констатувальну, корегувальну й організаційну функції професійно-педагогічної діяльності (Семиченко, 2004).

Отже, визначальною особливістю професійно-педагогічної діяльності викладача є її поліфункціональність, яка передбачає одночасне виконання викладачем декількох взаємопов'язаних функцій. У цьому контексті О. Гура зазначає, що саме в єдності функції «відображають специфіку

професійної діяльності педагога вищої школи, підкреслюють її складний характер й визначають її тотальну комунікативну спрямованість» (Гура, 2008: 157).

Однією з невирішених проблем педагогіки вищої школи сьогодні є зміст структури професійно-педагогічної діяльності викладача. Так, В. Гінецинський, розглядаючи дану структуру з позиції системного підходу, виокремлює такі функціональні компоненти в її конструкції (Гінецинський, 1992): презентативний (викладання змісту навчального матеріалу); інсентивний (формування зацікавленості в засвоєнні інформації); коригуючий (корекція результатів діяльності); діагностичний (забезпечення зворотного зв'язку). Виходячи з того, що структура педагогічної діяльності являє собою систему дій педагога, спрямованих на досягнення поставлених цілей через розв'язання педагогічних завдань (Фіцула, 2006: 50), у цій системі З. Єсарева, а за нею Н. Кузьміна (Кузьміна, 1990; Єсарева, 1974) виокремлюють гносеологічний, конструктивний, організаційний, комунікативний компоненти. Розглянемо їх.

Гностичний (науково-дослідницький) компонент пов'язаний з умінням викладача вищої школи аналізувати переваги і недоліки власної діяльності, здійснювати наукові дослідження, пізнавати педагогічну діяльність, аналізувати педагогічний досвід. Даний компонент передбачає оволодіння такими знаннями: цілі педагогічної системи; об'єкт педагогічного впливу; зміст, засоби, форми і методи педагогічної діяльності; особистісні професійно значущі особливості викладацької діяльності; вплив і взаємодія учасників освітнього процесу. До способів гностичної діяльності викладача варто віднести: формулювання визначених навчально-виховних задач; аналіз навчально-освітньої інформації (здійснювати психолого-педагогічний аналіз змісту навчальних матеріалів, проводити аналіз об'єктивності форм, методів, прийомів, засобів); визначення у студентів мотивів поведінки, специфіки психічних процесів тощо; виявлення позитивних і негативних соціально-психологічних явищ у групі (визначити характер внутрішньогрупових відносин, міжособистісні стосунки); аналіз і вивчення досвіду колег, співвідношення власного досвіду з педагогічною теорією.

Проектувальний компонент передбачає: способи формування системи цілей і завдань навчання; проектування власної діяльності та поведінки, планування змісту освоєння інформації та способів діяльності тих, хто навчається. Способами проектування професійно-педагогіч-

ної діяльності викладача можна означити: планування освітнього процесу; проектування змісту навчальних занять (перетворення освітньої інформації з урахуванням досвіду студентів і відповідно до конкретних дидактичних завдань); передбачення труднощів і помилок, які, імовірно, виникнуть у студентів; проектування потенціальних виховних можливостей змісту навчальних матеріалів і різноманітних видів діяльності студентів; проектування структури навчальних занять (планування структури педагогічних дій студентів і педагогічного управління їхньою діяльністю); проектування методичних, технічних і дидактичних засобів освітнього процесу.

Конструктивний компонент спрямований на оволодіння такими знаннями: формально-логічна побудова своєї діяльності та діяльності студентів у процесі оволодіння навчальною інформацією; асоціативно-логічна побудова власної діяльності та діяльності студентів. Способами конструктивної діяльності викладача вищої школи можна визначити: обґрунтоване використання викладачем різноманітних методів виховання і навчання; раціональне використання засобів навчання; конструювання педагогічно доцільного управління поведінкою студентів тощо.

Організаційний компонент професійно-педагогічної діяльності передбачає оволодіння такими знаннями: цілі та завдання групової роботи; основні організаційні форми виховання і навчання; способи планування спільної діяльності; організація власної діяльності та поведінки в конкретних умовах; особливості організаційно-методичної роботи; самоосвіта, самовиховання. Способи організаційної діяльності викладача застосовуються під час: організації освітньої діяльності студентів; організації власної педагогічної діяльності на всіх етапах навчання і в позанавчальний час; активізації зацікавленості у групових формах діяльності.

Комунікативний компонент професійно-педагогічної діяльності викладача співвідноситься зі: способами взаємодії з іншими учасникам освітнього процесу; встановленням педагогічно доцільного спілкування в умовах виконання різноманітних видів діяльності. До способів комунікативної діяльності належать: регулювання відносин із колегами, студентами; вироблення індивідуального підходу до студентів; встановлення взаємовідносин з великими і малими студентськими групами, окремими студентами; регулювання внутрішньогрупових відносин.

Вищезазначене дає нам можливість сформулювати деякі висновки. По-перше, в основі

всіх описаних компонентів лежить гностичний (науково-дослідницький) компонент. По-друге, найбільш важливу роль у професійно-педагогічній діяльності викладача відіграють гностичний, конструктивний і проєктувальний компоненти, оскільки вони впливають на всі інші. По-третє, на гностичний компонент, у свою чергу, впливають проєктувальний і конструктивний компоненти, оскільки з їхнім розвитком підвищується і рівень гностичних умінь викладача. Водночас структура професійної діяльності викладача не є стабільною системою через те, що зазнає змін залежно від віку, досвіду та стажу педагога. Так, для викладача-початківця провідними вміннями нерідко стають організаційні, тому що виконують у його діяльності компенсаторну функцію, доповнюють недостатньо високий рівень гностичних і конструктивних умінь.

Отже, професійно-педагогічну діяльність викладача закладу вищої освіти ми, з одного боку, характеризуємо як особливий вид висококваліфікованої розумової діяльності творчого характеру, що відрізняється високим ступенем напруження. А з іншого – як свідому, доцільну діяльність із навчання, виховання і розвитку студентів, спрямованість якої визначають особистісні характеристики викладача.

Професійна діяльність викладача вищої школи передбачає: єдність викладання навчальної дисципліни та наукової діяльності; керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студентів за допомогою логіки викладеної науки, її теорії, перспектив розвитку; навчання методів роботи в лабораторіях, використання технічних засобів навчання, методик проведення експерименту; керівництво, стимулювання самостійної роботи студентів; сприяння розвитку їхніх загальнолюдських властивостей, світогляду; формування та розвиток професійних якостей майбутніх спеціалістів (Гура, 2008: 154).

Професійно-педагогічна компетентність як складний професійно-особистісний феномен є однією з важливих характеристик педагогічної діяльності викладача, інтегральною якістю, що визначає ефективність його діяльності, виражається у здатності діяти адекватно, самостійно і відповідально у професійній ситуації, відображає готовність до саморозвитку, проявляється у професійній активності, що дозволяє характеризувати викладача як суб'єкта педагогічної діяльності. За визначенням Н. Бутенко, професійно компетентний викладач ЗВО повинен «системно сприймати педагогічну реальність, бути здатним вільно орієнтуватися у предметній галузі, уміти інтегруватися з

іншим досвідом, виявляти здатність до педагогічної рефлексії» (Бутенко, 2009: 36).

Здійснюючи дослідження, ми виходили з усвідомлення взаємозв'язку, взаємозумовленості професійно-педагогічної діяльності і професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи. Цей зв'язок насамперед полягає в тому, що професійно-педагогічна компетентність як професійно-особистісна якість визначається специфікою професійно-педагогічної діяльності, адже саме ця діяльність, її структура породжує ті вимоги, які формують смислове наповнення професійно-педагогічної компетентності педагога. Водночас рівень професійно-педагогічної діяльності, особливістю якого є стабільність і розвиненість її структурних компонентів, засвідчує рівень професійно-педагогічної компетентності викладача. Уважаємо, що професійно-педагогічна компетентність викладача ЗВО у професійно-педагогічній діяльності відбивається в умінні бачити і

формулювати педагогічні завдання на основі аналізу швидкоплинних педагогічних ситуацій і знаходити оптимальні засоби їх вирішення.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз особливостей професійно-педагогічної діяльності як методологічної основи розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів дає можливість стверджувати: професійно-педагогічна діяльність викладача вищої школи являє собою поліфункціональну, багатоцільову, багатовидову сферу діяльності, а також виступає джерелом тих вимог, які формують зміст професійно-педагогічної компетентності викладача; структура і зміст професійно-педагогічної компетентності викладача відзначаються характерними особливостями його професійної діяльності. Доцільні напрями подальших розвідок полягають у з'ясуванні особливостей професійно-педагогічної діяльності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляева Л. Философия воспитания как основа педагогической деятельности : учебное пособие к спецкурсу. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ин-т, 1993. 110 с.
2. Бутенко Н. Компетентції сучасного викладача вищої школи в контексті реалізації його місії. *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогічна»*. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 31–39.
3. Галагузова М. Категориально-понятийные проблемы социальной педагогики. *Понятийный аппарат педагогики и образования* : сборник научных трудов / отв. ред. М. Галагузова. Екатеринбург, 1998. Вып. 3. С. 168–185.
4. Гинецинский В. Основы теоретической педагогики. Санкт-Петербург : Изд-во гос. ун-та, 1992. 365 с.
5. Гура О. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 752 с.
6. Есарева З. Особенности деятельности преподавателя высшей школы. Ленинград : ЛГУ, 1974. 112 с.
7. Зимняя И. Педагогическая психология : учебное пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. 480 с.
8. Иванова С. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип. 42. С. 106–110.
9. Исаев И. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебное пособие. Москва : Издательский центр «Академия», 2002. 208 с.
10. Князева І. Особливості педагогічної діяльності викладачів вищої школи: теоретичний аналіз. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2011. № 6. С. 113–117. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/6_2011/33.pdf (дата звернення: 16.04.2020).
11. Кузьмина Н. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва : Высшая школа, 1990. 119 с.
12. Мойсеюк Н. Педагогіка : навчальний посібник. 4-те вид., доп. Київ : Кондор, 2003. 615 с.
13. Никандров Н., Кан-Калик В. Подготовка будущего учителя к педагогическому творчеству. *Советская педагогика*. 1987. № 6. С. 105–106.
14. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності : навчальний посібник. Київ : Вища шк., 2004. 335 с.
15. Слостенин В., Исаев И., Шиянов Е. Педагогика : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2002. 576 с.
16. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.

REFERENCES

1. Beljaeva, L. (1993). *Filosofija vospitanija kak osnova pedagogicheskoy dejatel'nosti* : учебное пособие к спецкурсу [Philosophy of education as the basis of pedagogical activity]. Ekaterinburg : Ural State Pedagogical Institute, 1993. 110 p. [in Russian].
2. Butenko, N. (2009). Kompetentsii suchasnogo vykladacha vyshchoi shkoly v konteksti realizatsii yoho misii [The competencies of the modern high school teacher in the context of the realization of his mission]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya "Pedagogichna"* : Bulletin of the University of Lviv. The series of Pedagogical. Issue 25. Part 1. 31–39 [in Ukrainian].

3. Galaguzova, M. (1998). Kategorialno-ponjatijnye problemy sozialnoj pedagogiki [Categorical-conceptual problems of social pedagogy]. *Ponjatijnyj apparat pedagogiki i obrazovanija – Conceptual apparatus of pedagogy and education* / M. Galaguzova (Ed.). Ekaterinburg. Issue 3. 168–185 [in Russian].
4. Ginecinskij, V. (1992). *Osnovy teoreticheskoj pedagogiki [Foundation of theoretical pedagogy]*. St. Petersburg : State University publishing [in Russian].
5. Hura, O. (2008). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia psykhologo-pedahohichnoi kompetentnosti v umovakh mahistratury [Theoretical and methodological basis of forming pedagogical and psychological competence of the higher educational establishment lecturer in magistracy]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv : Institute of Higher Education APS [in Ukrainian].
6. Esareva, Z. (1974). *Osobennosti dejatel'nosti prepodavatelja vysshej shkoly [Features of the activities of a university teacher]*. K. : LGU [in Russian].
7. Zimnjaja, I. (1997). *Pedagogicheskaja psihologija [Pedagogical psychology]*. Rostov-na-Dony : Feniks [in Russian].
8. Ivanova, S. (2008). Funktsionalnyi pidkhid do vyznachennia profesiinoi kompetentnosti vchytelia ta orhanizatsiiayii vdoskonalennia v zakladi pisljadiplomnoi ocvity [Functional approach to defining the professional competence of the teacher and organization and improvement in postgraduate education]. *Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*. Issue 42. P. 106–110 [in Ukrainian].
9. Isaev, I. (2002). *Profesionalno-pedagogicheskaja kultura prepodavatelja [Profession and pedagogical culture of university teacher]*. Moscow : Akademija [in Russian].
10. Kniazheva, I. (2011). Osoblyvosti pedahohichnoi diialnosti vykladachiv vyshchoi shkoly : teoretychnyi analiz [Peculiarities of pedagogical activity of university teacher : theoretical analysis]. *Nauka I osvita : Naukovo-praktychnyiz hurnal PDPY – Science and education. Scientific and practical Journal PDPY*. 6 [in Ukrainian].
11. Kuzmina, N. (1990). *Profesionalizm lichnosti prepodavatelja I mastera proizvodstvennogo obuchenija [Professionalism of the personality of the teacher and master of vocational training]*. Moscow : Vysshaja shkola [in Russian].
12. Nikandrov, N. & Kan-Kalik, V. (1987). Podgotivka budushhego uchitelja k pedagogicheskomu tvorčestvu [Preparation of the future teacher for pedagogical creativity]. *Sovetskaja pedagogia – Soviet pedagogy*. 6. 105–106 [in Russian].
13. Semychenko, V. (2004). *Psykhohohiia pedahohichnoi diialnosti [Psychology of pedagogical activity]*. Kyiv : Vyscha shkola [in Ukrainian].
14. Slastjonin, V., Isaev, I. & Shijanov, E. (2002). *Pedagogika [Pedagogy]*. Moscow : Akademija [in Russian].
15. Fitsula, M. (2006). *Pedahohika vyshchoi shkoly [High education pedagogy]*. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].